

Ogólne kryteria wymagań na poszczególne oceny z przedmiotu wiedza o społeczeństwie.

Obszar	Wiedza	Umiejętności	Postawy
Poziom Dopuszczający	Uczeń spełnia wymagania konieczne.	Uczeń potrafi wykonać większość zadań praktycznych (np. wyszukać potrzebną informację, przygotować prostą prezentację), dodatkowo nie sprawia mu kłopotu stosowanie posiadanej wiedzy do jej opisu.	Uczeń sam nie przejawia nadmiernej aktywności, ale wykonuje większość zadań zleconych przez nauczyciela.
Dostateczny	Uczeń spełnia wymagania konieczne, a ponadto dokonuje selekcji i porównania poznanych zjawisk.	Uczeń nie tylko potrafi opisowo przedstawiać posiadaną wiedzę, lecz także stosuje bardziej skomplikowane operacje umysłowe, takie jak: porównywanie i rozpoznawanie faktów, wyciąganie prostych wniosków. Ponadto wypełnia według wzoru druki urzędowe.	Uczeń wykazuje się przeciętną aktywnością, bierze jednak udział w projektach klasowych i sumiennie wykonuje przydzielone mu zadania.
Dobry	Uczeń spełnia wymagania podstawowe, a ponadto wykazuje zainteresowanie omawianą na zajęciach problematyką.	Uczeń potrafi przygotować pisma o charakterze oficjalnym, wychodzące poza schematyczne wzory, a ponadto potrafi analitycznie i syntetycznie wykorzystywać posiadaną wiedzę.	Uczeń przejawia dużą aktywność, często inicjuje różne przedsięwzięcia, a ponadto podejmuje się działań wykraczających poza zaangażowanie klasy, do której przynależy.

Bardzo dobry	Uczeń spełnia wymagania rozszerzające, a ponadto umie ocenić otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami.	Uczeń nie tylko poprawnie wykorzystuje zdobytą wiedzę do przeprowadzania pogłębionych analiz i syntez, lecz także potrafi formułować dojrzałe oceny, dobrze argumentować swoje racje i celnie ripostować podczas dyskusji lub debaty.	Uczeń wykazuje się dojrzałą postawą obywatelską, jest bardzo aktywny na różnych polach działalności społecznej, przy czym jego aktywność wykracza poza ramy szkoły, do której uczęszcza.
Celujący	Uczeń spełnia wymagania rozszerzające, a ponadto wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem (np. z powodzeniem startuje w olimpiadach i konkursach z zakresu wiedzy o społeczeństwie).	Uczeń osiągnął bardzo wysoki poziom rozwoju intelektualnego, co przejawia się m.in. w próbach samodzielnej interpretacji skomplikowanych problemów społecznych, politycznych lub prawnych.	Uczeń jest ponadprzeciętnie aktywny, zaangażowany w akcje społeczne i proobywatelskie, często przyjmuje rolę lidera społecznego.

Szczegółowe cele kształcenia i wychowania z zakresu wiedzy o społeczeństwie.

Punkt z podstawy programowej	Wiedza Uczeń zna:	Rozumienie Uczeń rozumie:	Zastosowanie Uczeń potrafi:
1. Życie zbiorowe i jego reguły	– wybrane zbiorowości, społeczności, wspólnoty, społeczeństwa oraz obowiązujące w nich reguły i więzi – przykłady norm i instytucji społecznych	– pojęcie „anomia” – przyczyny i skutki zjawiska anomii	– scharakteryzować funkcje norm i instytucji społecznych w życiu społecznym – omówić na wybranych przykładach źródła i mechanizmy konfliktów społecznych oraz sposoby ich rozwiązywania
2. Socjalizacja i kontrola społeczna	– pojęcia socjalizacji i stygmatyzacji społecznej	– zjawisko stygmatyzacji społecznej oraz	– porównać model socjalizacji charakterystyczny dla

		opisuje jej skutki	własnej grupy wiekowej z modelem socjalizacji pokolenia rodziców – opisać przejawy kontroli społecznej w życiu codziennym – wyjaśnić na wybranych przykładach, w jaki sposób dochodzi do stygmatyzacji społecznej
3. Grupa społeczna	– cechy i sposoby funkcjonowania małej grupy społecznej (ze względu na: liczebność, więź, trwałość, role grupowe, wspólne wartości i cele, poczucie odrębności, współdziałanie) – cechy współczesnej rodziny jako grupy społecznej	– znaczenie grup odniesienia pozytywnego i negatywnego w procesie socjalizacji	– omówić na wybranych przykładach różne rodzaje grup społecznych i ich funkcjonowanie – zestawzić ze sobą i ilustrować przykładami różne modele rodziny
4. Struktura społeczna	– strukturę klasowo-warstwową społeczeństwa polskiego oraz swojej społeczności lokalnej – sposoby przeciwdziałania zjawisku społecznego wykluczenia	– związek między nierównościami społecznymi a nierównością szans życiowych – uwarunkowania pionowej i poziomej ruchliwości społecznej – mechanizm i skutki społecznego wykluczenia	– wskazać przykłady pionowej i poziomej ruchliwości społecznej – konfrontować skalę nierówności społecznych w Polsce z nierównościami w innych państwach – scharakteryzować wybrane problemy życia społecznego w Polsce (w tym sytuacji młodych ludzi) – proponować rozwiązania dla wybranych problemów życia społecznego w Polsce
5. Zmiana społeczna	– historyczne formy organizacji społeczeństw (pierwotnych,	– sposoby adaptacji do zmiany społecznej	– przedstawić i ocenić dwie drogi zmian społecznych: rewolucję oraz reformy

	<p>tradycyjnych, przemysłowych, postindustrialnych)</p> <p>– cechy współczesnego społeczeństwa zachodniego: (społeczeństwo otwarte, postindustrialne, konsumpcyjne, masowe, informacyjne)</p>		<p>– scharakteryzować wybrany ruch społeczny (np.: Solidarność, ruch niepodległościowy <i>non-violence</i> Mahatmy Gandhiego, ruch praw obywatelskich Martina Luthera Kinga, ruch na rzecz ochrony środowiska naturalnego, ruch emancypacji kobiet)</p> <p>– analizować sposoby adaptacji do zmiany społecznej na podstawie własnych obserwacji i tekstów kultury</p>
6. Naród, ojczyzna i mniejszości narodowe	<p>– dwie koncepcje narodu: etniczno-kulturową i polityczną</p> <p>– czynniki sprzyjające asymilacji oraz służące zachowaniu tożsamości narodowej</p> <p>– mniejszości narodowe, etniczne i grupy imigrantów żyjące w Polsce (liczebność, historia, kultura, religia itp.), wymienia prawa, które im przysługują</p>	<p>– potrzebę przeciwstawiania się zjawiskom ksenofobii, antysemityzmu, rasizmu i szowinizmu</p>	<p>– charakteryzować postawy współczesnych Polaków wobec ojczyzny i narodu</p> <p>– rozpoznać przejawy ksenofobii, antysemityzmu, rasizmu i szowinizmu</p>
7. Procesy narodowościowe i społeczne we współczesnym świecie	<p>– przyczyny i skutki konfliktów społecznych w państwach Afryki, Azji, Ameryki Południowej i Środkowej</p>	<p>– przyczyny oraz zakres integracji narodów w świecie zachodnim</p> <p>– trudności w integracji imigrantów z państw pozaeuropejskich w Europie</p>	<p>– porównać różne modele polityki wybranych państw wobec mniejszości narodowych i imigrantów</p> <p>– ocenić sytuację imigrantów w Polsce</p> <p>– omówić na wybranych przykładach powody i metody rozwiązywania długotrwałych konfliktów między narodami</p>

<p>8. Kultura i pluralizm kulturowy</p>	<ul style="list-style-type: none"> – normatywne i opisowe pojęcia kultury – specyficzne cechy kultury wysokiej, masowej, narodowej i ludowej – subkultury młodzieżowe w Polsce i Europie – najważniejsze cechy kultury wskazanej społeczności 	<ul style="list-style-type: none"> – znaczenie religii w polskiej kulturze – na czym polega i skąd się bierze pluralizm kulturowy współczesnego społeczeństwa – konsekwencje pluralizmu kulturowego dla współczesnego społeczeństwa – różnice między tolerancją a akceptacją 	<ul style="list-style-type: none"> – scharakteryzować religijność współczesnych Polaków, – ocenić wpływ kontrkultury na życie społeczne – ocenić znaczenie tolerancji i akceptacji dla życia społecznego
<p>9. Współczesne spory światopoglądowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> – przykłady współczesnych sporów światopoglądowych 	<ul style="list-style-type: none"> – racje stron sporów o dopuszczalność aborcji i eutanazji oraz innych aktualnych sporów światopoglądowych 	<ul style="list-style-type: none"> – formułować swoje stanowisko w danej sprawie – analizować argumenty przemawiające za swobodą prowadzenia badań genetycznych oraz ich prawnym zakazem – uzasadnić traktowanie kary jako odpłaty lub jako sposobu resocjalizacji – rozważać argumenty i kontrargumenty stron sporu o przyznanie mniejszościom seksualnym takich samych praw, jakie mają osoby heteroseksualne
<p>10. Edukacja w XXI wieku</p>	<ul style="list-style-type: none"> – działania, które mogą być podejmowane przez państwo, władze samorządowe oraz organizacje społeczne w celu zwiększania równości szans w dostępie do edukacji – sposoby, dzięki którym można podnosić lub zmieniać 	<ul style="list-style-type: none"> – rolę szkoły i edukacji nieformalnej we współczesnym społeczeństwie informacyjnym – dlaczego uczenie się przez całe życie jest jednym z warunków sukcesu w karierze zawodowej 	<ul style="list-style-type: none"> – omówić zależności między systemem edukacyjnym a rynkiem pracy – wskazać przykłady niedopasowania systemu edukacyjnego do rynku pracy

	swoje kwalifikacje zawodowe		
11. Obywatel i obywatelstwo	<ul style="list-style-type: none"> – procedury nabywania i zrzekania się polskiego obywatelstwa – konstytucyjne obowiązki obywateli Rzeczypospolitej Polskiej 	<ul style="list-style-type: none"> – różnicę pomiędzy obywatelstwem a narodowością – znaczenie postaw i cnót obywatelskich, takich jak: troska o dobro wspólne, odpowiedzialność, aktywność, solidarność, odwaga cywilna, roztropność, tolerancja – na czym polega nieposłuszeństwo obywatelskie i jakie niesie ze sobą dylematy 	<ul style="list-style-type: none"> – przytoczyć historyczne i współczesne przykłady obywatelskiego nieposłuszeństwa
12. Społeczeństwo obywatelskie	<ul style="list-style-type: none"> – filozoficzne rodowody koncepcji społeczeństwa obywatelskiego (Johna Locke’a, Georga Hegla, Alexis de Tocqueville’a) – podmioty społeczeństwa obywatelskiego – zasady zakładania i funkcjonowania stowarzyszeń, fundacji i organizacji pożytku publicznego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> – jak powstaje i jakie znaczenie dla społeczeństwa obywatelskiego ma kapitał społeczny – znaczenie swobody zrzeszania się dla jakości życia publicznego 	<ul style="list-style-type: none"> – opisać formy aktywności obywateli w ramach społeczności lokalnej, regionu, państwa oraz na poziomie globalnym – opracować według wzoru projekt statutu stowarzyszenia (nazwa, siedziba, członkowie, władze, majątek, zasady zmiany statutu i rozwiązywania stowarzyszenia) – scharakteryzować lokalne organizacje pozarządowe
13. Opinia publiczna	<ul style="list-style-type: none"> – sposoby wyrażania opinii publicznej 	<ul style="list-style-type: none"> – jak kształtuje się opinia publiczna – specyfikę marketingu społecznego 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazać przykłady wpływu opinii publicznej na decyzje polityczne – odczytywać i interpretować tabele oraz wykresy prezentujące wyniki badania opinii publicznej – przeprowadzić w

			<p>najbliższym otoczeniu minisondaż opinii publicznej na wskazany temat</p> <ul style="list-style-type: none"> – interpretować wyniki przeprowadzonego samodzielnie minisondażu opinii publicznej – przeanalizować wybraną kampanię społeczną z punktu widzenia jej celów, sposobów realizacji i skuteczności – opracować projekt akcji społecznej
14. Środki masowego przekazu	<ul style="list-style-type: none"> – funkcje mediów w państwie demokratycznym i niedemokratycznym (na wybranych przykładach) – zasady etyczne, którymi powinny kierować się media 	<ul style="list-style-type: none"> – znaczenie niezależności i pluralizmu mediów – na czym polega zasada wolności słowa – rolę prasy wielkonakładowej 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenić skutki ograniczania niezależności i pluralizmu mediów – ocenić na wybranych przykładach kontrowersyjne działania dziennikarzy i mediów – wskazać przypadki nadużywania zasady wolności słowa – scharakteryzować najważniejsze media w Polsce i na świecie (odbiorcy, zasięg, forma przekazu, orientacja ideologiczna, typ własności) – przedstawić wybrane media lokalne – ocenić rolę prasy wielkonakładowej w debacie publicznej – krytycznie analizować przekazy medialne poprzez określenie ich wiarygodności i bezstronności – odróżnić informacje

			<p>od komentarzy</p> <ul style="list-style-type: none"> – wydać opinię na temat zasobów internetu z punktu widzenia rzetelności i wiarygodności informacyjnej – świadomie i krytycznie odbierać zawarte w internecie treści
<p>15. Demokracja – zasady i procedury</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wartości będące fundamentem współczesnej demokracji – główne fazy kształtowania się systemu demokratycznego – polskie tradycje demokratyczne (parlamentaryzm I Rzeczypospolitej, Konstytucja 3 maja, II Rzeczpospolita) – sposoby przeprowadzania wyborów we współczesnej demokracji – pojęcie referendum 	<ul style="list-style-type: none"> – różne sposoby pojmowania wolności, równości i sprawiedliwości – rolę wyborów we współczesnej demokracji 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić, w jakim stopniu demokracja sprzyja pokojowemu rozwiązywaniu konfliktów – przedstawić możliwości realizacji innych niż referendum form demokracji bezpośredniej we współczesnym państwie – rozpoznawać przejawy łamania zasad i procedur demokratycznych w życiu publicznym, państwie, społeczności lokalnej i życiu szkoły
<p>16. Polityka, ideologie, doktryny i programy polityczne</p>		<ul style="list-style-type: none"> – różne znaczenia terminu <i>polityka</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – scharakteryzować współczesną kulturę polityczną Polski z uwzględnieniem następujących kryteriów: normy, formy komunikacji, poziom partycypacji, natężenie konfliktów – przedstawić wybrane konflikty wartości i interesów ujawniające się w debacie publicznej w Polsce – opisać przebieg debaty publicznej na

			<p>wybrany temat</p> <ul style="list-style-type: none"> – ocenić zasadność argumentacji stron debaty publicznej i formułować własne stanowisko w omawianej sprawie – scharakteryzować ideologie totalitarne (komunizmu i nazizmu) z odwołaniem do przykładów historycznych – scharakteryzować najważniejsze współczesne doktryny polityczne: chrześcijańską demokrację, konserwatyzm, liberalizm, nacjonalizm, socjaldemokrację, socjalizm – krytycznie analizować programy i inne materiały wyborcze partii politycznych ze względu na zawartość merytoryczną i formę przekazu
17. Systemy partyjne	<ul style="list-style-type: none"> – cechy charakterystyczne systemów: monopartyjnego, dwupartyjnego i wielopartyjnego – funkcje partii politycznych w państwach demokratycznych i niedemokratycznych – podstawowe zasady ordynacji większościowej i proporcjonalnej w powiązaniu z systemem 	<ul style="list-style-type: none"> – znaczenie progu wyborczego dla reprezentatywności wyborów i tworzenia rządzącej koalicji 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawić na podstawie samodzielnie zebranych wiadomości system partyjny wybranego państwa (np. Wielkiej Brytanii, Niemiec, Francji lub Stanów Zjednoczonych) – analizować argumenty na rzecz ordynacji większościowej i proporcjonalnej

	dwupartyjnym i wielopartyjnym		
18. Instytucja państwa	<ul style="list-style-type: none"> – najważniejsze teorie na temat genezy państwa: Arystotelesa, teistyczną, umowy społecznej, podboju, koncepcję marksistowską 	<ul style="list-style-type: none"> – relacje między narodem a państwem – zjawisko legitymizacji władzy 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzować zjawisko legitymizacji władzy poprzez odniesienie teorii Maxa Webera do historycznych i współczesnych przykładów – odróżnić suwerenność zewnętrzną od suwerenności wewnętrznej
19. Modele ustrojowe państw demokratycznych	<ul style="list-style-type: none"> – cechy charakterystyczne różnych modeli ustrojowych państw demokratycznych – organy władzy, które podlegają zasadzie odpowiedzialności konstytucyjnej i politycznej w Polsce – przepisy <i>Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej</i> dotyczące relacji między państwem a Kościołem – najważniejsze postanowienia konkordatu 	<ul style="list-style-type: none"> – zasady odpowiedzialności konstytucyjnej i politycznej w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> – opisać model ustrojowy funkcjonujący w Polsce – scharakteryzować ustroje polityczne Niemiec, Wielkiej Brytanii, Francji, Stanów Zjednoczonych, Szwajcarii, Włoch i Rosji – przedstawić współczesne modele stosunków między władzą świecką a władzą duchowną (uprzywilejowanie głównego wyznania, państwo ateistyczne, państwo neutralne światopoglądowo)
20. Władza ustawodawcza w państwie demokratycznym	<ul style="list-style-type: none"> – funkcje władzy ustawodawczej – przykłady państw z parlamentem jednoizbowym – terminy: <i>sesja plenarna, komisja parlamentarna, kworum, interpelacja, zapytanie poselskie</i> – procedurę tworzenia prawa przez parlament 	<ul style="list-style-type: none"> – różnicę między immunitetem formalnym i materialnym – mechanizm tworzenia koalicji rządowej – rolę opozycji w pracy parlamentu 	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzować główne funkcje izby wyższej i niższej parlamentów w Wielkiej Brytanii, USA oraz Niemczech – ocenić zasadność immunitetu parlamentarnego

21. Władza wykonawcza w państwie demokratycznym	– przykłady osób, które pełnią funkcje głów państw (monarchów i prezydentów)	– rolę najwyższego przedstawiciela władzy we współczesnych państwach	– scharakteryzować kompetencje rządu w państwie demokratycznym oraz relacje między rządem a osobą stojącą na czele państwa
22. Współczesna demokracja w Polsce i na świecie – problemy i zagrożenia	– wybrane patologie życia publicznego (np. korupcja, nepotyzm, klientelizm) – metody zdobywania poparcia społecznego przez partie polityczne	– destrukcyjny wpływ patologii (np. korupcji, nepotyzmu, klientelizmu) na życie publiczne – rolę ruchów obywatelskiego sprzeciwu i emancypacji w państwie demokratycznym	– scharakteryzować problemy polityki bezpieczeństwa socjalnego – wytłumaczyć przyczyny absencji wielu obywateli w życiu politycznym – przedstawić sposoby zwiększania poziomu partycypacji obywateli w życiu politycznym – ocenić działania partii politycznych zmierzających do zwiększenia swojego elektoratu według standardów demokracji – rozpoznawać przejawy populizmu i wyjaśnić jego zagrożenie dla demokracji
23. <i>Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej</i>	– konstytucyjne zasady ustroju państwa polskiego – konstytucyjne pojęcie suwerenności – rodzaje stanów nadzwyczajnych i ustalanie warunków ich wprowadzania – procedury zmiany konstytucji w Polsce	– relacje między prawem międzynarodowym (w tym unijnym) a prawem krajowym	
24. Parlament Rzeczypospolitej Polskiej	– kompetencje sejmu i senatu w Polsce – sytuacje, w których może dojść do skrócenia kadencji sejmu	– znaczenie obu izb parlamentu oraz Zgromadzenia Narodowego w systemie władz Rzeczypospolitej	– podać przykłady stosowania w procedurze legislacyjnej polskiego parlamentu większości zwykłej, bezwzględnej i

		<p>Polskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> – szczególny charakter procedury uchwalania ustawy budżetowej w Polsce 	<p>kwalifikowanej</p>
<p>25. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – kompetencje prezydenta w relacjach z parlamentem, rządem, władzą sądowniczą, – sposób sprawowania przez prezydenta władzy w zakresie bezpieczeństwa państwa i polityki zagranicznej – okoliczności zawieszenia lub usunięcia z urzędu Prezydenta RP 	<ul style="list-style-type: none"> – różnice między ordynacjami wyborów parlamentarnych i prezydenckich w Polsce 	
<p>26. Rada Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – konstytucyjne procedury powoływania i odwoływania rządu, zmiany rządu oraz zmiany ministrów – urzędy należące do administracji rządowej – kompetencje i procedurę powoływania wojewody – kompetencje administracji zespolonej i niezespolonej 		<ul style="list-style-type: none"> – porównać sytuacje rządów mniejszościowych i większościowych ze względu na możliwości działania – ocenić funkcjonowanie służby cywilnej w Polsce
<p>27. Organy kontroli państwowej, ochrony prawa i zaufania publicznego</p>	<ul style="list-style-type: none"> – kompetencje Najwyższej Izby Kontroli – uprawnienia i sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich – kategorie osób, które podlegają procedurze lustracyjnej – zadania Instytutu Pamięci Narodowej 		<ul style="list-style-type: none"> – ocenić znaczenie NIK-u dla funkcjonowania instytucji publicznych – opisać procedurę lustracyjną

	<ul style="list-style-type: none"> – podstawowe zadania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Urzędu Komunikacji Elektronicznej 		
28. Samorząd terytorialny w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> – formy demokracji przedstawicielskiej i bezpośredniej w samorządach terytorialnych – zadania i kompetencje samorządu gminnego, powiatowego i wojewódzkiego – źródła dochodów samorządów (dochody własne, dotacje, subwencje) – uprawnienia nadzorcze premiera i wojewody wobec samorządów terytorialnych 		<ul style="list-style-type: none"> – opisać instytucję referendum lokalnego – omówić procedury uchwalania budżetu gminy – wyszukać i analizować informacje na temat dochodów i wydatków własnej gminy – scharakteryzować problemy oraz perspektywy rozwoju własnej gminy, powiatu lub regionu na podstawie samodzielnie zebranych materiałów
29. Prawo		<ul style="list-style-type: none"> – zasady hierarchiczności, spójności i zupełności w systemie prawnym 	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznawać rodzaje prawa (międzynarodowe, krajowe, miejscowe, prywatne, publiczne, materialne, formalne, cywilne, karne oraz administracyjne) – rozróżnić źródła, z których wywodzą się normy w różnych systemach prawnych (prawo: zwyczajowe, precedensowe, religijne, pozytywne)
30. System prawny Rzeczypospolitej Polskiej	<ul style="list-style-type: none"> – źródła prawa i hierarchię aktów prawnych w Polsce – instytucje stojące na straży praworządności 	<ul style="list-style-type: none"> – na czym polega praworządność i jakie zasady stoją na jej straży – różnicę między 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić sposoby realizacji w Polsce zasady niezależności sądów i niezawisłości sędziego

	– gałęzie prawa i kodeksy, w których należy szukać odpowiednich przepisów	sędziami a ławnikami	
31. Sądy i trybunały	– sposób powoływania oraz zadania Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego oraz Trybunału Stanu – strukturę sądownictwa w Polsce	– rolę Sądu Najwyższego i Krajowej Rady Sądownictwa w strukturze sądownictwa w Polsce	– omówić sposób działania Trybunału Konstytucyjnego poprzez odwoływanie do przykładów rozstrzygniętych przez niego spraw – ocenić znaczenie skargi konstytucyjnej dla funkcjonowania państwa prawa
32. Prawo cywilne i rodzinne	– sprawy regulowane przez prawo cywilne: rzeczowe, zobowiązań, rodzinne, spadkowe i handlowe – podstawowe pojęcia prawa cywilnego (osoba fizyczna, osoba prawna, zdolność prawna a zdolność do czynności prawnych, odpowiedzialność cywilna) – podstawowe zasady postępowania cywilnego (rozpoznawczego: procesowego, nieprocesowego i egzekucyjnego) oraz sposoby zaskarżania orzeczeń	– istotę władzy rodzicielskiej oraz praw i obowiązków dzieci	– przeanalizować małżeństwo jako instytucję prawną (warunki zawarcia małżeństwa, prawa i obowiązki małżonków, wspólnota majątkowa, rozwód, separacja, małżeństwo a konkubinat) – posługiwać się w analizie przypadku podstawowymi pojęciami i zasadami prawa cywilnego
33. Prawo karne	– podstawowe pojęcia i zasady prawa karnego (odpowiedzialność karna, przestępstwo a wykroczenie, zbrodnia i występki, zasada domniemania niewinności)	– rolę oskarżyciela posiłkowego	– posługiwać się w analizie przypadku podstawowymi pojęciami i zasadami prawa karnego

	<ul style="list-style-type: none"> – przebieg postępowania karnego oraz uczestniczące w nim organy i strony – przykłady przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego i prywatnego – kary i środki karne obowiązujące w polskim prawie – prawa przysługujące ofierze, oskarżonemu i świadkowi – zasady wnoszenia apelacji i kasacji w sprawach karnych 		
34. Prawo administracyjne	<ul style="list-style-type: none"> – strukturę sądownictwa administracyjnego – przebieg postępowania administracyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> – różnicę między aktami administracyjnymi a innymi rodzajami dokumentów 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnić, jak odwołać się od decyzji i postanowień organów administracyjnych (odwołanie, zażalenie, skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego, skarga kasacyjna do Naczelnego Sądu Administracyjnego)
35. Obywatel wobec prawa	<ul style="list-style-type: none"> – instytucje i osoby, do których można się zwrócić o pomoc prawną w konkretnych sytuacjach 		<ul style="list-style-type: none"> – odnaleźć w odpowiednim akcie prawnym przepisy dotyczące wybranego przypadku prawnego i je zinterpretować – redagować pisma według wzorów: fikcyjnego pozwu w sprawie cywilnej, zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, odwołania od decyzji administracyjnej
36. Prawa człowieka	<ul style="list-style-type: none"> – historyczny rodowód praw człowieka – prawa i wolności 	<ul style="list-style-type: none"> – ideę praw człowieka – dlaczego dochodzi do łamania praw 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawić argumenty na rzecz uniwersalności praw

	osobiste, polityczne, ekonomiczne, społeczne oraz kulturalne	człowieka na wielką skalę przez reżimy autorytarne (odwoływanie się do historycznych i współczesnych przykładów)	człowieka i analizować zastrzeżenia formułowane przez jej przeciwników – wskazać, do której generacji należą poszczególne prawa
37. Ochrona praw człowieka w Polsce	– prawa i wolności zagwarantowane w <i>Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej</i> – środki i mechanizmy ochrony praw i wolności w Polsce	– dylematy związane z prawami socjalnymi i sposobem ich realizacji przez państwo	– odnieść opisywane w mediach przypadki naruszenia praw lub wolności do <i>Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej</i> – przeanalizować stan przestrzegania praw mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych – zredagować pracę na temat naruszania i ochrony praw człowieka w wybranej dziedzinie
38. Światowy i europejski system ochrony praw człowieka	– system ochrony praw człowieka funkcjonujący na mocy <i>Powszechnej deklaracji praw człowieka</i> oraz <i>Międzynarodowych paktów praw człowieka</i> uchwalonych przez Zgromadzenie Ogólne ONZ – system ochrony praw człowieka w ramach Rady Europy oraz Unii Europejskiej – sposób działania Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu – rodzaje spraw, jakie rozpatruje Europejski Trybunał Praw		– ocenić znaczenie Międzynarodowego Trybunału Karnego w Hadze dla systemu ochrony praw człowieka na świecie – interpretować przypadki naruszania praw i wolności w różnych państwach z punktu widzenia międzynarodowych standardów praw człowieka – sformułować według wzoru skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu lub Komitetu Praw Człowieka w Genewie – opisać i ocenić działania wybranych organizacji

	Człowieka w Strasburgu		pozarządowych zajmujących się ochroną praw człowieka
39. Polska polityka zagraniczna	– główne kierunki polskiej polityki zagranicznej po 1989 r. i sposoby jej prowadzenia (na wybranych przykładach)	– zasadę racji stanu i jej znaczenie w polityce zagranicznej państwa – wpływ członkostwa Polski w Unii Europejskiej na politykę zagraniczną państwa	– przedstawić działania Polski w dziedzinie pomocy rozwojowej – scharakteryzować relacje Polski z wybranymi państwami na podstawie samodzielnie zebranych informacji
40. Stosunki międzynarodowe w wymiarze globalnym	– podmioty oraz zasady prawa międzynarodowego (zasada suwerenności, zasada wzajemności, zasada <i>pacta sunt servanda</i> – z łac. ‘umów należy dotrzymywać’) – konflikty, którym towarzyszy terroryzm – inicjatywy na rzecz pokoju, demokracji i praw człowieka (z uwzględnieniem działań laureatów Pokojowej Nagrody Nobla)	– przyczyny dysproporcji między globalną Północą i globalnym Południem oraz mechanizmy i działania, które zmniejszają lub powiększają tę nierówność – wzajemne zależności pomiędzy państwami ubogimi i bogatymi w polityce, ekonomii, kulturze i ekologii	– scharakteryzować na wybranych przykładach najczęściej stosowane metody rozwiązywania sporów między państwami – omówić przyczyny konfliktów zbrojnych we współczesnym świecie – opisać przyczyny konfliktów, którym towarzyszy terroryzm oraz motywy i sposoby działania terrorystów – przedstawić strategie zwalczania terroryzmu – ocenić możliwości prowadzenia akcji humanitarnych, współpracy rozwojowej oraz interwencji pokojowych na obszarach dotkniętych konfliktami zbrojnymi ze względu na ocenę ich skuteczności oraz aspekty moralne
41. Globalizacja współczesnego świata		– wieloaspektowy charakter procesów globalizacji (polityki, gospodarki, kultury, komunikacji, ekologii) – racje zwolenników i przeciwników ruchów	– sformułować własne stanowisko w sprawie ruchów ekologicznych i alterglobalistycznych – ocenić rolę wybranych państw oraz instytucji o zasięgu

		ekologicznych i alterglobalistycznych	globalnym (organizacji, korporacji, mediów) w procesach globalizacyjnych
42. Systemy bezpieczeństwa i współpracy	<ul style="list-style-type: none"> – przemiany, jakie nastąpiły w Europie i na świecie po upadku komunizmu – cele i metody działania ONZ oraz kompetencje jej organów (Zgromadzenia Ogólnego, Rady Bezpieczeństwa, sekretarza generalnego, Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Rady Gospodarczej i Społecznej) – genezę NATO – cele i organy Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego – najważniejsze operacje wojskowe NATO – regionalne systemy bezpieczeństwa i współpracy 		<ul style="list-style-type: none"> – scharakteryzować działania następujących organizacji: WHO (Światowa Organizacja Zdrowia), ILO (Międzynarodowa Organizacja Pracy), FAO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa), IMF (Międzynarodowy Fundusz Walutowy), IBRD (Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju), WTO (Światowa Organizacja Handlu), OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju), UNESCO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury), UNIDO (Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Rozwoju Przemysłowego), IAEA (Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej), UNICEF (Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci), UNHCR (Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców) – ocenić znaczenie regionalnych systemów

			<p>bezpieczeństwa i współpracy dla danego regionu i świata</p> <p>– ocenić wpływ członkostwa w NATO na pozycję międzynarodową i poziom bezpieczeństwa Polski</p>
43. Integracja europejska	<p>– genezę i przebieg integracji europejskiej (cele, główne dokumenty i instytucje, politycy, fazy integracji)</p> <p>– sposób powoływania, działania i najważniejsze kompetencje instytucji Unii Europejskiej (Rady Unii Europejskiej, Parlamentu Europejskiego, Komisji Europejskiej, Rady Europejskiej, Trybunału Sprawiedliwości, Europejskiego Trybunału Obrachunkowego, Europejskiego Banku Centralnego)</p> <p>– najważniejsze postanowienia traktatów obowiązujących w Unii Europejskiej</p> <p>– cele, genezę i zasady działania Rady Europy</p> <p>– genezę, cele i sposób działania Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie</p>	<p>– sposoby podejmowania decyzji politycznych i gospodarczych w Unii Europejskiej w odniesieniu do zasad pomocniczości i solidarności</p> <p>– sposób tworzenia prawa unijnego</p> <p>– dylematy związane z dalszym rozszerzeniem i reformą Unii Europejskiej</p>	<p>– przedstawić procedurę uchwalania budżetu unijnego oraz główne dochody i wydatki budżetowe</p> <p>– ocenić rolę Rady Europy we współczesnej Europie</p>
44. Europa wśród światowych mocarstw		– możliwości odgrywania przez	– rozróżnić typy rządów światowych (jedno-,

		<p>Unię Europejską roli światowego mocarstwa</p> <p>– znaczenie strategicznych zasobów naturalnych w polityce międzynarodowej</p> <p>– znaczenie supermocarstw i mocarstw regionalnych dla ładu światowego</p>	<p>dwu- i wielobiegunowy) w odwołaniu do historii XX i XXI w.</p>
45. Polska w Unii Europejskiej	<p>– prawa i obowiązki wynikające z posiadania obywatelstwa Unii Europejskiej, w tym możliwości skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich Unii Europejskiej</p> <p>– ogólne zasady korzystania z funduszy unijnych przez obywateli, przedsiębiorstwa i inne organizacje w Polsce</p>	<p>– na czym polega swobodny przepływ osób, kapitału, towarów i usług w Unii Europejskiej oraz jakie są zasady przekraczania granic przez polskich obywateli (w strefie Schengen i poza nią)</p>	<p>– ocenić skutki uczestnictwa Polski w Unii Europejskiej (w odwołaniu do danych statystycznych, badań opinii publicznej oraz informacji o wykorzystaniu środków unijnych w Polsce, regionie i gminie)</p> <p>– wyszukać informacje o możliwościach podejmowania nauki i pracy w państwach Unii Europejskiej</p> <p>– posługiwać się dokumentem <i>Europass</i></p>

Cele wychowania

- kształtowanie postaw sprzyjających rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takich jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej;
- kształtowanie postawy patriotycznej i obywatelskiej;
- kształtowanie postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu;
- kształtowanie postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji;
- przeciwstawianie się wszelkim formom dyskryminacji;
- włączanie się do akcji podejmowanych w obronie praw człowieka;
- uzasadnianie potrzeby przeciwstawiania się rasizmowi, antysemityzmowi, ksenofobii i szowinizmowi;
- angażowanie się w wybrane działania na rzecz równości i tolerancji;

- ugruntowywanie postaw sprzyjających rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takich jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej;
- pogłębianie postaw patriotycznych i obywatelskich;
- utrwalanie postaw poszanowania wobec kultury i tradycji własnego narodu oraz innych państw;
- reagowanie na wszelkie formy dyskryminacji;
- przeciwstawianie się zjawiskom ksenofobii, antysemityzmu, rasizmu i szowinizmu;
- uczestnictwo w wybranej aktywności w ramach społeczności lokalnej, regionu, państwa lub na poziomie globalnym;
- opracowywanie projektu akcji społecznej w określonej sprawie i w miarę możliwości jego realizacja.